

• ГИ БЕШТЕЛ •

**ЧЕТИРИТЕ
ЖЕНИ НА БОГ**

БЛУДНИЦАТА, ВЕЩИЦАТА, СВЕТИЦАТА И НАИВНИЦАТА

Превод от френски
Недка Капралова

СЪДЪРЖАНИЕ

Пролог

За да приключим с майката / 9

Една много разпространена грешка	9
Ужасът от бременността	12
Обожанието на девствеността	15
Мария – майка на всички противоречия	17
Мечтата за неконсумираните бракове.....	20
Майката – винаги губеща	22

1

Малоценността на жената / 25

Формирането на една идея.....	25
Възгледът на Иисус	25
Жената в Стария Завет	29
Случването на греха.....	32
Двусмислията на св. Павел.....	34
Недоверието на философите.....	36
Св. Августин и трите блага.....	40
Женските недостатъчности	43
Плътската жена	44
Много неразумно същество.....	46
Нечиста, твърде нечиста.....	50
Средоточие на всички пороци	54
Клопката на красотата.....	56
Материално положение	59
Оспорвано съществуване	60
Многобройни оскърбления	63
Подчинението преди всичко.....	65

2

Блудницата / 69

Християнската теория за плътта.....	69
Проститутки от миналото.....	70
Създания, способни на всичко.....	73

Любовта като бедствие.....	75
На удоволствието се гледа с лошо око.....	78
Ограничения на мястото и времето.....	80
Отричани пози	82
Възможно най-малко секс.....	84
Формалните либерализации.....	86
Голямото недоразумение.....	89
Похотливостта на жената.....	91
Жената има сперма.....	91
Незадоволена и пламтяща.....	93
Мастурбиране и хомосексуалност при жените	95
Против аборта и противозачатъчните средства.....	100
Много противоречия.....	102
Изповед и изнудване.....	104
Сексът в изповедалнята	106
Нарастваща строгост.....	108
Времето на злоупотребите.....	110
Битката на майката.....	112
Отчаяние и загуба на добрите чувства.....	115
Вчера и днес.....	117

3

Вещицата / 121

Изобретяването на дяволското магьосничество	121
Античното наследство.....	124
Двете магьосничества.....	126
Еретиците и Инквизицията	129
Възстановка на образа на вещицата.....	130
Дяволът предпочита жените.....	132
Първите жертви	134
Войната срещу вещиците.....	135
Диаболични жени.....	138
Антифеминизъм и Реформация	140
Нови обвинители на жените.....	142
Студенина и жестокости.....	143
Цифрите на изтреблението	145
Всички жени на подсъдимата скамейка.....	147

Социология на вещиците	150
Горко на вдовиците.....	152
Мъченичеството на жените	153
Арестите.....	153
В търсене на доказателства	156
Белезите на Дявола	158
Часът на изтезанието	162
Женската смелост пред лицето на смъртта.....	166
Отговорността на Църквата	168

4

Светицата / 173

Гласовете на Христос	174
Първите избрани	175
Светиците общуват	177
Контролът над словото	180
Ексцентричните	182
Признати светици.....	186
Жените на Христос.....	188
Поносимите.....	188
Скандалните.....	191
Св. Тереза от Авила	194
Стигматизираните	197
Съмнения относно белезите	199
Трудни случаи.....	202
Всеобщо недоверие.....	205
Христовите слугини	207
Постъпването в ордените	208
Условията за приемане	210
Пустинна вселена.....	213
Наказания и унижения	217
Неподчинения и бунтове	220
Неразбирането на духовниците.....	223

5

Бекасин / 227

Модерност и невежество	229
Осъждането на тоалетите.....	231

Коса, грим, бижута	233
Корсети и сутиени	236
Липсата на кокетство	239
Недостатъците на модата	241
Украшения върху нищожество	244
Образование на порции	247
Принципът на женското образование	248
Проблеми на смесването	251
Четене и писане	253
Съдържанието на образованието	256
Забранените дисциплини	257
Ужасът от романа	259
Политическият фон	263
Отказът за култура и развлечения	265
Покварата на театъра и балета	266
Неспособни в изкуствата и спорта	269
Опасността от баловете	273
Адът за един валс	275
Мястото на допълнението	278
Щастието у дома	280
Униформата и подчинението	284
Заключение	287
Жената навсякъде е презирана	287
Причините за антифеминизма	293
Християнството – жертва на самото себе си	298
Отричането на фактите	300
„За“ или „против“ ръкополагането на жените	304
Една нещастна енциклика	309
Полемки относно изкуственото оплождане	314
Позакъсняла еволюция	317
Последният шанс	319
Мисията невъзможна?	324
Библиография	329
Именен показалец	337
Предметен показалец	343

ПРОЛОГ

ЗА ДА ПРИКЛЮЧИМ С МАЙКАТА

Колкото и да се къдне в противното от известно време, католицизмът никога не е обичал много жената. Винаги я е подозирал, че е носителка на всевъзможни пороци. Високопоставените духовници най-често са си я представяли в четири форми – само в четири: като блудница, като спътница на Дявола, като загубенячка и в няколко редки случаи като светица, но затова пък притесняваща. Този фантазъм още тегне понякога върху решенията на Рим. През вековете е бил предаван чрез решителната воля за подчиняване, за изключване на жената: тази воля е влязла в света на труда, където познанието, културата, посвещаването в духовен сан и гражданските права дълго са били отказвани на жената с одобрението впрочем на голяма част от западното мъжко мнение. Именно историята на това църковно женомразство искаме да опишем в тази книга.

ЕДНА МНОГО РАЗПРОСТРАНЕНА ГРЕШКА

Все пък тържествува друга представа, наследена, която твърде добре устройва Църквата и непрестанно чуваме около себе си. Този пролог е посветен на намерението да я разрушим: първата концепция, която християнските теолози са си създали за жената, е предимно концепцията за майката – омъжената жена с много деца, посветена на дома, която дава най-доброто от себе си на семейството си. Мария – майката на Иисус, още от началото въплъщава този светъл образ.

Тази представа е погрешна или най-малкото иска в нея да бъдат внесени сериозни нюанси, особено във времето (била е достоверна

само отчасти и в отделни моменти – по-скоро редки). За първите християни майката никога не е била идеалната жена, а несъмнено и за мнозина от техните последователи. Преди да навлезем в подробностите на дебата, един цитат от Жозеф дьо Местър (1753–1821) ще ни помогне да осветлим проблема. Той обобщава много добре най-общоприетата концепция за жената в християнската религия.

Със смесица от възхищение и презрение този френски католически автор лично преценява жените като посредствени, които, тъй като никога нищо не са изобретили, винаги са имали интерес да стават майки. Така с дундуркане те най-накрая успяват да постигнат нещо: деца.

Не са създали нито *Илиада*, нито *Енеида*... нито Партенона, нито църквата „Св. Петър“, нито Венера на Медичи..., нито *Книгата на Принципите*, нито *Трактат за Историята*, нито *Телемах*. Не са изобретили нито алгебрата, нито телескопите, но са направили нещо по-велико от всичко това. На техните колене се формира най-прекрасното нещо на света: порядъчният мъж и добродетелната жена.¹

Според тази концепция, която откриваме още през I в.сл.Хр. при св. Павел, жената, която започва лошо своя път след предателството на Ева в Едемската градина, може да се спаси само като стане майка. Но ако жената трябва да *стане* майка, да се *превърне* в майка, не означава ли това да признаем, че тя не е по начало майка, че майчинството не е нейно изначално призвание, а вторично и наложено със сила?

Майката, често представяна днес като истинския образ на християнката, дълго време обаче е била смятана за грешница и малоценна. Това, която я изкарва от презрението, е – от един определен момент насетне – признанието, засвидетелствано към Мария. Но това благочестие съвсем не е от времето на Евангелията, то е много по-късно. Дали Исус е засвидетелствал особена почит към майка си? Това изобщо не се среща в текстовете. Истинското семейство на Исус не са били нито Мария, нито Йосиф, а тълпата

¹ J. de MAISTRE. *Lettres et opuscules inédits*. 1851, I, p. 148. (Ако не е посочено друго, мястото на отпечатване на цитираните трудове е Париж.)

бедняци и нещастници, онези, които изоставяли всичко, за да го последват.

Впрочем авторите на Евангелията влагат думи в устата на Мария само четири пъти. Често тя присъства, но нищо не казва; отсъства от множество епизоди от живота на сина си. Когато Исус се обръща към нея, никак не го прави с почит и уважение. На сватбата в Кана тя идва при него да му каже, че няма вино. Отговорът на Исус е изненадващ: „Какво имаш ти с Мене, жено?“¹ Днес се превежда по-просто като: „Жено, какво искаш от мен?“ Това не е така величествено, но съвсем не изглежда по-любезно, при положение, че идва от сина, който говори на майка си.

Още по-поразително е, че приживе Исус не иска нищо от Мария и когато разбира, че е осъден, не я натоварва с никаква мисия. С това я отделя отчетливо от апостолите. Като майка тя сякаш е била просто един второстепенен персонаж в живота на Христос.

При това положение можем ли да поддържаме тезата, че Християнската църква винаги е била благоприятно настроена към майката и майчинството? В някои епохи със сигурност. Насърчавала е семейството, дори многобройното семейство и това стига чак до абсурд. Трябвало е минал петнайсет или шестнайсет века, докато няколко просветени умове (като Доминик де Сото и Пиер Ледесма) разберат и посмеят да изрекат тази скандална истина: че прекалено многобройните деца могат да се окажат проблем като причинят обедняването на семействата и поставят под въпрос единството на семейната двойка. През това време множество теолози се застъпват за обилна раждаемост. През XVI в. се възхвалява брачното безразсъдство. В края на същия век лионският теолог Бенедикти продължава да съветва да се раждат колкото се може повече деца. Както за птичките, така и за тях Бог ще изпрати храна.² През XIX и XX в. – време на битки против контрацептивите и абортите – непрестанните майчинства продължават да бъдат насърчавани.

¹ Иоан. 2:3.

² *La somme des péchés*, II, 9.

УЖАСЪТ ОТ БРЕМЕННОСТТА

Все пак би било съвършено неточно да говорим за сляп популационизъм от страна на Църквата, която винаги е била привърженичка на раждаемост без граници.

В началото отците на Църквата и известните богослови споделят своите резерви, понякога и враждебността си по отношение на раждането. Тъй като Иисус сигурно е смятал, че е близък краят на времената – страх, споделян от неговите непосредствени последователи, известно време теолозите продължават да мислят, че с приближаването на Царството небесно не е време да се потъва в срамната плът, за да се раждат деца.

През първите векове от нашата ера се изразява убеждението, че Земята вече е пренаселена. В проповедите на св. Василий Велики (329–379), на Григорий Нисийски (335–394) и най-вече на св. Йероним (347–420) се твърди, че „светът вече е запълнен, Земята повече не може да ни побере“. По онова време популационизмът не е на мода; нито пък е желано умножаването до безкрай на малките деца, които Иисус иска „да оставят да дойдат при него“.

При Отците на зараждащата се Църква най-често се чува обратното. В Римската империя християните не престават да се противопоставят, докато най-накрая през IV в. премахват законите на император Август – законите „Юлия“ и „Папия“, насърчаващи брака и раждаемостта¹. Пред майчинството се предпочитат чистотата и безбрачието. Григорий Нисийски обича девиците, които иска да обожестви, и не се възхищава на майките. Амброзий (340–397), както преди него някои гностически еретици, коментира разгорещено в едно слово, което сякаш предизвестява Малтус и ограничаването на раждаемостта: „Блажени яловите!“ Дори смята, че в близост до девиците се носи „прекрасен аромат“.

В създаващото се християнство не е настъпило времето на сексуалната любов (тя никога не бива утвърдена), нито на възпроизводството (което напълно приемаме). „Нам напротив – пише Йероним – бе казано онези от нас, които имат съпруги, да постъпват така, все едно нямат.“

Йероним дори поставя под въпрос ползата от брака, което е доста изненадващо след словата на Христос относно неразривност-

¹ Виж нападките на Тертулиан: Tertullien, *Apologétique*, IV, 8.

та и светостта на брачната връзка, създадена от самия Бог. „Онзи, който се ожени, е хванат между два огъня – казва Йероним. – Ако се е оженил за неприятна жена, не може да я понася. Ако е мила, любовта на тази жена може да се сравни с Шеол (ад), с пресъхнала земя, с пожар.“¹ Според Йероним идеалният брак е този между Йосиф и Мария – „приятели“ без сексуални отношения.

Той напада и бременността – което вече е нещо ново. Бременността придава на жената „уродлив вид“, тя става грозна.² През 393 г. в своята книга *Против Йовиниан* той описва времето на бременността като истински ужас. Бременността е сравнена с периода на менструацията – време на нечистота. Да имаш деца означава да се подчиняваш на съпруг, да виждаш как матката ти се издува и скоро да си заобиколена от ревящи дечурлига. Нищо от това не е приятно. Бихме казали, че Йероним сякаш изпитва отвращение към майките.

В резултат на подобни писания обезценяването на майките и на майчинството продължава в продължение на поне един или два века. В тази връзка и раждането се смята за гнусно.

Още в Трета книга Мойсеева – *Левит*, е казано, че жена, която е дала живот на дете, трябва да се отдалечи от светилището: за четирийсет дни, ако е момче; и – изключително доказателство за женомразство – за шейсет дни при момиче, което несъмнено е по-нечисто или придава повече нечистота на майка си.³ Същата заповед, прилагана в една или друга степен, състояща се в забрана за причестяване на родилките, е повтаряна от многобройни теолози през първите векове и особено от Григорий Велики (540–604).

Как да кажем, че майката въплъщавала свършената християнка, при положение че в момента, когато изпълнявала функцията, представляваща нейна специфичност и – някои ще кажат – нейно превъзходство спрямо мъжа (да роди дете), била отстранявана от олгара, сиреч от Бог, като някаква крадла, проститутка, мръсница?

И по-късно, почти в наше време ще остане нещо от тези представи и старите моми (*истинските* стари моми, както се уточнява) дълго ще се ползват с изключителна симпатия сред католиците. Те са останали чисти и весели, тъй като никога не са познали загоря-

¹ Jérôme, Migne, P.L. 23, col. 250.

² Jérôme, Lettre 107.

³ Лев. 12:1–8.

ващите ужаси на секса, на дефлорацията и на раждането. Именно възхищение към тях изразява текстът на един абат от началото на ХХ в., който очевидно съжалява, че няма повече такива:

Истинската стара мома е цялата изпълнена с радост и порив. Смахът е като бисер на устата ѝ; и на *шейсет години* тя продължава да пее... От социална и религиозна гледна точка, особено в наши дни, ролята на старата мома е нараснала значително; а нейната полезност, безспорна в миналото, се превръща в резултат на различни събития в един вид необходимост.¹

Но – ще ми каже някой – тези мисли наистина ли представят Църквата? Били ли са „разрешени“? Пространен проблем, по който можем да дискутираме до безкрай. В началото Рим не е бил организиран комуникациите си, както е днес. Не е разполагал нито с Конгрегацията за доктрината на закона, нито с „Осерваторе романо“, нито с най-новия сайт www.vatican.va, натоварени понастоящем – заедно с енцикликите и другите публикации на решенията на Светия престол – да информират света за официалната католическа мисъл. Когато употребяваме думата Църква като подлог в изречението, със сигурност винаги трябва да бъдем много внимателни. Имало е множество Църкви и през цялото време многобройни гласове в Църквата. През вековете дори в най-римската християнска доктрина всичко (или почти) е било поддържано, както и противоположното. Но предпазливостта на историка трябва да му служи именно да изведе това, което действително изгражда – в определени епохи – големите масови течения в религиозната мисъл на нашия континент. По този въпрос няма никакво съмнение.

Що се отнася до обекта на този пролог: предпазване от идентифицирането на майката като идеалната жена от гледна точка на Църквата, не бихме могли да оспорим, че майката не е била винаги, може би никога не е била свършената жена.

Превръщането на майките в нещо свещено не е ли по-скоро републиканска тенденция и ако не социалистическа, то поне светска, с една дума, късна и свойствена за модерното време, а именно за XVIII и XIX в.? Що се отнася до Църквата, въпреки обръщането в полза на майките, връщането към прекомерните слова и осъжда-

¹ Abbé Louis Muzat. *Les vieilles filles*, 1909, p. 100.

ния от миналото трябва да кажем, че нейният идеал за жена като че винаги си е останала девствеността.

ОБОЖАНИЕТО НА ДЕВСТВЕНОСТТА

Майката никога не е могла да заеме почетно място в християнството поради простата причина, че отначало, а може би и винаги, славата е била отредена за онези мъже и жени, които оставали девствени. Такъв е случаят с Иисус. Той никога не се е женил. В няколко стиха, които изрича самият той и чиято интерпретация е особено затруднена, той възхвалява евнусите, във всеки случай онези, които са такива в служба на Бог:

защото има скопци, родени тъй от майчина утроба; има и скопци, скопени от човеци; и има скопци, които сами са се скопили заради царството небесно. Който може възприе, нека възприеме.¹

Освен това Иисус не си представя, че след края на времената мъжете и жените, които ще се срещнат на оня свят, ще продължат да имат сексуални отношения. „Но ония, които се сподобиха да получат оня свят и възкресението от мъртвите, нито се женят, нито се мъжат.“² В свършеното състояние вече няма да има пол. Следователно полът не е част от свършенството.

Накрая в Апокалипсис девствеността със сигурност е съществена ценност, тъй като 144 000-те спасени, изкупени от земята, всички са девствени. „Тия са, които се не оскверниха с жени“ – казва текстът³.

Някои християни от първите векове – Василид (умрял през 130 г.), Марцион (85–160), Тациен (120–173), Валентин (умрял ок. 161 г.), са били поразени от тези указания и още повече – когато се запознали с тях – от онези, които можели да се намерят в текстове, които в крайна сметка били отхвърлени като апокрифни. Т.нар. *Второ послание на Петър* осъжда около 150 г. всяко невъздържание. Т.нар. *Евангелие на св. Тома* казва: „Благословена утроба-

¹ Мат. 19:12.

² Лук. 20:35.

³ Откр. 14:4.

та, която никога не е зачевала, благословени гърдите, които никога не са кърмили.“

Някои от тези първи християни, като Ориген, стигат дотам, че сами се скопяват. Повечето ще бъдат прогонени от Църквата, но винаги ще остане по нещо от техния радикален призив към чистотата. През III в. трактатите върху девствеността са често срещани творби като тези на Методий от Олимп и на св. Киприян, епископ на Картаген.

Бракът, който в началото изглежда толкова свещен, че Иисус го смята за неразривен, до V в. ще бъде твърде слабо оценен и чак до XII в. ще се смята за нещо посредствено, включително и в средите, които най-малко е можело да бъдат заподозрени в ерес.

Св. Августин (354–430), вдъхновен от гръцкия морал, в крайна сметка все пак го приема. Легитимира го като единствения начин, при който сладострастието (стремежът към наслада) би могло да бъде потушено, но винаги си остава доста резервиран привърженик: „Какво би станало, ако всички мъже се въздържат от брак?“ – пита той. И отговаря: „На Бог ще се понрави, ако всички го желаят!“¹ Твърде силни аргументи в полза на безбрачието са развити от неговите съвременници Йоан Златоуст и най-вече св. Йероним – отец на Латинската църква, преводач на библейския текст и проповедник на манастирския идеал.

Вече видяхме как Йероним описва на бъдещите майки бременността като истински ад. В теоретичен план той може да се обяви единствено като почитател на девствеността и да се преструва отнотно браковете: ако краят на света е близо, за какво са ни деца?

Ние знаем, казва той, че „съществуват почтени бракове и неомърсено легло“, но не този път предлага той на жените. И веднага уточнява: „Така както приемаме брака, така също предпочитаме девствеността.“² Следователно без брак или пък обратното, но наистина само когато не може да се съдържи силната похот.

Цялото бъдеще на доктрината остава белязано от тази любов към девствеността, проявена през първите векове. Разбира се, и тук също биха могли да се уловят и представят подробно многобройни нюанси в зависимост от различните отци на Църквата и различните моменти във времето. Но дори след XIII в., когато се възобновя-

¹ Saint Augustin. *Le bien du mariage*. Ed. G. Combès, 1937, p. 47 sq.

² P.L. 23, col. 213.

ва ценността на брака, това не пречи жената да продължава да бъде един доста съмнителен персонаж. Да споделя леглото на мъж, да има деца – това за нея означава да се излага на хиляди грехове.

МАРИЯ – МАЙКА НА ВСИЧКИ ПРОТИВОРЕЧИЯ

Девствеността си остава идеал, но този идеал не е можело да бъде предлаган дълго време на християнските народи. Да бъдат отхвърляни майките и непрестанно да се подчертава тяхната низост, рискувало да доведе до демографски проблеми. Около IX–X в. забраните, отнасящи се до сексуалното общуване, и по-точно доктрината за периодичното въздържание¹, се отразяват върху броя на европейското население, което по онова време достига до опасно ниско равнище. Било е необходимо да се продължи делото на св. Августин, без особено да се възхвалява майката, и вече да се позволи на жената да има деца, без да бъде обвинявана строго.

За тази цел Църквата продължава да възхвалява безбрачието и девствеността. Няма нищо по-хубаво от това. Алберт Велики (1206–1280) отбелязва, че девствеността е „белег за всеотдайна и чиста любов към Бог“. Св. Тома (1225–1274) твърди, че единствената тя „позволява да се наслаждаваме свободно на съзерцанието на истината“. Но заедно с тези припомняния, насочени към елита на вярващите, към масите се отправят не толкова вискателни послания.

И в частност браковете започват да бъдат организирани по-добре и Църквата насърчава народа да сключва брак. Институцията придобива святост, бракът се превръща в свещено тайнство, дори и присъствието на свещеник да не е задължително до 1563 г. Правото на съюз е признато, дори кодифицирано и вече не става дума съпрузите да бъдат поставяни в положение на погрешимост (положение на грях), но при условие, че се „държат добре“ (по-нататък ще видим какво означават тези думи).

Накрая особено започва да бъде възхвалявана една жена от Библията – Сара, съпруга на Товий, за която обаче не се знае много, освен че е била добра съпруга и добра майка². Този малко без-

¹ Вж. по-нататък, глава II.

² Тов. 10:12.

личен персонаж оттук насетне ще се превърне във възплъщение на светостта на брачния съюз.

Усилието на XIII в. да направи от брака регулаторен механизъм без грях за обществото не пречи на възхвалата на девствеността – абсолютното съвършенство – да продължи да присъства (та макар и като съжаление) във всички състояния, *включително в брака*. Така дефлорацията на съпругата, дори последвана от щастливо майчинство, винаги ще бъде смятана в християнството – несъмнено дори и днес – за истинска загуба на същността и качества.

Онова, което ще подсили това противоречие в християнството, е развитието на култа към Мария, проявен в появата на многобройни нейни изображения в църквите от XIII в. насетне. Всъщност да се дава за модел на жените майката на Бог означава завинаги да им се внушава възхитата към девицата. Човешките майки не биха могли да остават укрепнали след този пример.

Още отначало девствеността на Мария бива подчертавана като ценност, макар че двама евангелисти от четирима и дори посланията на Павел (които са най-старите текстове в Новия Завет) не казват и дума за това. Но Матей и Лука, макар и твърде късни, са категорични: бракът на Йосиф и Мария никога не е бил консумиран. Мария не е познала мъж и преди да заживеят заедно, тя се оказва непразна. Иисус е заченат „от Дух Светий“¹.

Без Мария да има ранга на божество, текстовете започват да наблягат все повече на нейната девственост, от което следва предимството, че изчезват „братята“ на Иисус, за които обаче свидетелстват евангелистите. Мария – вечната девственица, девствена за всички времена (*aeiparthenos*²), налага на теолозите да разпрострат естеството на нейната девственост до степен на невероятност. През II в. Протоевангелието на Яков отбелязва, че Мария останала девствена дори след раждането на Иисус, което малко по-късно Йероним потвърждава. Дори по време на раждането тя останала девствена – твърдят Климент Александрийски (III в.), Амброзий (IV в.), Августин (V в.) и Григорий Велики (VII в.). Около 880 г. Хинкмар от Реймс, въоръжен с неизвестно какви информации, дава анатомични детайли: Мария родила своето дете със „затворена вулва и матка“.

¹ Мат. 1:18–25; Лук. 1:26–38.

² *Lumen gentium*, 52.

От XIII в. насетне един специален, много активен, много задълбочен, много искрен култ се отдава на Девата, която става, ако посмеем така да кажем, първата сред светиците и почти четвъртата фигура в Троицата. По същото време на Запад се разпространява цветът, който се приписва на нейното облекло – синьото, което римляните и първите християни почти не познават, тъй като смятат този цвят за варварски или присъщ на варварите (поради сините им очи).

За да се обозначи този цвят, тъй като латинската дума (*caeruleus*) никога не преминава във френски, трябвало да се измислят нови термини било от германски (*blau, bleu¹*), било от арабски корен (*azur*). Това показва до каква степен нещата са били нови, до каква степен разпространението на култа към Мария е придружено от своеобразна малка революция в западната естетика.²

От този момент насетне обожествяването на Мария няма да престане. Едновременно със синия цвят, някога презиран, който ще стане любим на западния човек до наши дни, култът към Мария се разпространявал все повече и нови догми го утвърждавали. В продължение на осем века – от XII до XX в. – Рим усърдно се старае да го усъвършенства, да увеличи, още по-добре да заключи тази девственост, което всеки път отдалечава още повече обикновените жени от съвършенството. Не само че Мария е заченала от Бог, не само че това раждане я е оставило девствена, но през 1854 г. се появява твърдението, че проклятието, тегнещо над дъщерите и внучките на Ева, не се отнася до нея. Тя била родена без никакво петно, без белега на първородния грях (догма за Непорочното зачатие, съвършено различна от догмата за девствеността на Мария, с която често се смесва). Накрая през 1950 г. Пий XII обявява, че е била въздигната на небето, без да чака Страшния съд (догма за Успението на Дева Мария).

Това въздигане на жена, която смирено ражда Бог в някакъв хан, би могло да помогне за повишаване на ценността на другите майки, но е съмнително, че това е полученият резултат, защото при Мария възхищението винаги е насочено повече към девствеността, отколкото към майчинството. Тъй като никоя съпруга не би могла

¹ Синьо, съответно на немски и на френски език. – Б.пр.

² Вж. Michel Pastoureau. *Jésus chez le teinturier. Couleurs et teintures dans l'Occident médiéval*. Le Léopard d'or, 1998.

да преживее отново онова, което е познала Мария, то на твърде човешките жени се предлага един неподражаем модел, който не е по техните възможности. Или запазват девствеността си, но не раждат деца и така не се подчиняват на изискването за майчинство; или имат деца... но се отдалечават от девствения модел на Мария.

Да прибавим към това несправедливостта на отношението, наложено на жените през Средновековието, сравнено с отношението към мъжете по същото време. От мъжете изобщо не се изисквало да запазват девствеността си, във всеки случай много по-рядко, отколкото от жените, и ако от тях се искала съвършена чистота например, когато ставали свещеници, никой не изисквал от тях да стават бащи. Накратко, съпругата, която далеч не въплъщавала идеалния тип на християнката, се оказала поставена в конфликтна ситуация, която позволила да бъде лишена от съвсем прости морални ориентири, и била превърната – особено към края на Средновековието, както ще видим – в постоянна виновница.

МЕЧТАТА ЗА НЕКОНСУМИРАНИТЕ БРАКОВЕ

Това противоречиво положение, в което били поставени огромен брой жени до степен да се чувстват парализирани, намира своето онагледяване в една още по-абсурдна мечта: мечтата за неконсумираните бракове, които дълго време – почти от I до XIV в. – са мода, която трябвало да се следва.

Богословът Пиетро от Ломбардия (1100–1160) събира и възхвалява всички случаи на съвършени съпруги – онези, които изчислили квадрата на сексуалния кръг, като се омъжили, без да консумират брака си. През следващия век св. Тома потвърждава светостта на тези съюзи: „Бракът без плътско свързване – твърди той – е най-свещен.“¹

Заимствайки много от легендата, се разказвала историята на чудесната двойка Цецилия и Валентин, които никога не се свързали плътски и – връх на щастието – били измъчвани от римляните. Изтъквани били големите заслуги на Мелания, която около 400 г. отказала да се свърже плътски със съпруга си Пиний и умряла през 410 г. в Йерусалим, след като основала, все така девствена, мана-

¹ *Somme 2*, допълнение към въпрос 42, а 4.

стир. Възхваляван бил Алекси (роден през 530 г.) – римски патриций, оженен от богатото си семейство, който изоставил семейното жилище след сватбената си нощ, за да стане просяк.

В по-ново време този култ към неконсумираните бракове не е могъл да се установи, без да малтретира още по-сурово Историата. За св. Радегонд (умряла през 587 г.), която живяла с Клотер както всички жени с мъжа си по онова време, в началото започват да твърдят, че тя винаги се отдавала на съпругеските буйности с отвращение; по-късните текстове са категорични, че дори не била консумирала брака си. За император Анри II (973–1024) и неговата съпруга отначало било отбелязвано, че тъй като нямали деца, трябва да са живели живот, изпълнен с умереност; когато култът към Мария се разраства, биографите от следващите векове измислят една покъртителна сцена, в която виждаме двамата съпрузи да се кълнат още в първата си брачна нощ, че отношенията им ще останат девствени...

По онова време се разпространява поучителната история на англичанката Кристина от Маркйет. Омъжена насила през 1110 г., тя отказала на съпруга си и му разказала историята за красивата връзка на Цецилия и Валентин. Но съпругът не бил особено убеден от разказа, нито особено изкушен от предложението за целомъдрие за двамата. Една вечер родителите я напили, съпругът ѝ – обект на подигравки през следващите дни – я гонел от стая в стая, но накрая Кристина избягнала брачното насилие, като избягала...

Всички тези легенди, повтаряни до безкрай, можели да породят у девоичките единствено най-благочестиви смущения относно ролята им в този свят. Колкото до майките, които далеч не се чувствали свети в своето майчинство, те рискували да започнат да изпитват чувството, че са си пропилили живота.

Християнството никога не се е променило по тези позиции, които при това трудно могат да бъдат удържани. Във всеки случай от XII в. насетне жената не е презирана. По някакъв начин тя е почитана, но в лицето на Мария. Светата Дева е обект на култ, свидетелствата за който сочат, че е бил споделян много дълго и от всички католици, при това дълбоко и изключително. Тя възпявала свършения идеал за жена – без първороден грях, майка без да се е поддала на слабостите на плътта, образец на благост и на нямаща равна на себе си прошка. Останалите жени трябвало просто да приличат на нея и всичко щяло да бъде лесно. И те трябвало

да бъдат безгрешни, девствени, добри и великодушни. Но било ли е възможно да се иска едновременно от майките да осигуряват потомството и да се затварят за сексуалността?

Това противоречие – девственост–майчинство – винаги ще присъства в християнството. Впрочем то се прибавя към други странности като обезценяването, принизяването на консумирания брак, както и – след 1450 г. – осъждането на безбрачието (освен при пълно посвещаване на Бог). Който може, да се оправя...

Нека не се подиграваме. Безспорното противоречие девственост–майчинство не дължи нищо нито на християнските извори, нито на някакъв властови принцип. То е било прието и пожелано. То се разполага в самия център на една концепция, която можем да наречем „порядъците на достойнство“. Уви, в този списък на удостоените, на добрите и не толкова добрите майката никога не е присъствала на правилното място.

МАЙКАТА – ВИНАГИ ГУБЕЩА

За пореден път на Исус се приписват думи, които сигурно щяха много да го учудят. За да се йерархизира обществото, като се започне от чистите и се стигне до нечистите въз основа на сексуален критерий, за да се отпрати майката на най-долните етажи на достойнството и на съвършенството, авторите са се позовавали на една от неговите притчи – за сеяча, която несъмнено има съвършено друг смисъл.

Исус разказва, че един сеяч отишъл в полето и изсипал от своите зърна навсякъде. Покрай пътя или в тръните семената не родили нищо. Но дори на хубавата земя реколтата била различна. Някои семена родили по сто плода, други по шейсет, трети по трийсет.¹ Може би Исус е мислел за Добрата дума, която в зависимост от „почвата“ на този, който я приема, дава по-хубав или по-лош плод? Като използват тази притча в по-точен смисъл, Амброзий, а след него Йероним си представят, че сексуалността може да бъде най-голямата отличителна черта между човешките същества.

Девствениците (чисти девойки, монахини) трябвало „да дадат по 100 плода“, да съберат стократно плода на своята заслуга.

¹ Мат. 13:4–9; Марк. 4:2–9; Лук. 8:5–8.

Следвала категорията на въздържащите се, които трябвало да „дадат по 60“. В тази група освен свещениците, които не са положили окончателен обет за безбрачие, били поставени хората, практикуващи целомъдрие, след като били прекратили плътските си отношения: вдовици или женени, които живеели като братя и сестри. Над вдовиците – твърде изучавани от теолозите, твърде надзиравани от свещениците – тегнело постоянно съмнение. Смятали ги изложени постоянно на един особен грях – „печално наслаждение“, сиреч на приятния спомен за миналите удоволствия. Жак от Витри (умрял през 1240 г.) дори смятал вдовиците за „служини на Дявола“¹. Но ако скъсат истински, окончателно с плътта и със спомена за нея (защото който върши прелюбодеяние в сърцето си, го прави в действителност), ако престанат да говорят много, ако изоставят облеклата, които се набиват на очи, ако се въздържат да си червят скулите и да носят бижута, можело да ги задържат в тази междинна категория.

Какво оставало при това положение в най-ниската част на стълбицата? Женените хора и най-вече майките – открай време подозрителни от бащите. Тези семейни двойки и особено жените в тези двойки трябвало да се надзирават съвсем нарочно, да бъдат ръководени, вкарвани в определени рамки и изповядвани. В спасението на тяхната душа нямало нищо сигурно.

Като цяло, изглежда, няма да издържи на критика твърдението, както впрочем често се разбира, че майката винаги е била смятана от християнството за съвършената жена, тази, на която е отредено небето. Напротив, тя е тази, която в продължение на много дълго време е била смятана за същество, на което ще му е най-трудно да стигне там. Жената била майка поради липса на по-добро, понеже не била девица, монахиня или светица. Съпругата в най-лошия случай трябвало да стане майка, както казва св. Павел: „По-добре да се ожениш, отколкото да гориш.“

Дори сред светиците, които са били омъжени, като например Бригита от Швеция или Екатерина от Генуа, Църквата – също както при Мария – се плъзгала над миналите майчинства. В своето мило-сърдие тя просто искала да ги забрави. Никога някоя от тези жени не е била канонизирана, защото е била добра съпруга или добра

¹ *Ad viduas et continents*, sermo I.

майка, а *въпреки* че е била омъжена и майка. За Ида от Херцфелд, на която раждането на пет деца не попречило да бъде приета за светица, поне се уточнява, че през целия си живот познавала единствено свещена фригидност. Полет Лермит-Льоклер пише: „Църквата не успява да признае вътрешноприсъщата ценност на житейския опит на съпругата и майката.“¹

Неспособна да остане девствена, да се посвети изцяло на Бог, омъжена (а днес и невинаги), следователно свързана с плътта, последна в тълпата от онези, за които спасението е възможно, майката никога не е предизвиквала християнския възторг и Църквата никога не ѝ е обръщала особено внимание.

Така или иначе, това е някаква жена. А жената винаги е представявала за богословите труден случай, по-отчайващ от мъжете. И тук св. Павел поставя началото, подчертавайки, че от нея ще се изисква повече, отколкото от другите, че нейното спасение предполага специални условия и задължения поради тежкото ѝ наследство:

Защото по-напред биде създаден Адам, а после Ева; и не Адам биде прелъстен, а жената биде прелъстена и падна в престъпление; но ще се спаси чрез раждане на деца, ако пребъде във вяра, в любов и в светост с целомъдрие.²

По никакъв начин жената – майка или не – не е могла да бъде възплъщение на идеал. Християнството – и нека сме справедливи, други религии също – твърде дълго, понякога до наше време я е смятало за нещо неособено, нещо второстепенно, по-долно и гнусно. Ще видим как с няколко припомняния на женската нищожност.

¹ *L'Eglise et les femmes dans l'Occident chrétien, des origines à la fin du Moyen Age.* Brépols, 1997, p. 16.

² 1 Тим. 2:13–15.